

**Έκθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Νομικών, Δικαιοσύνης και Δημοσίας
Τάξεως για την πρόταση νόμου «Ο περί Ποινικής Δικονομίας (Τροποποιητικός)
(Αρ. 4) Νόμος του 2022»**

Παρόντες:

Νίκος Τορναρίτης, πρόεδρος

Ανδρέας Πασιουρτίδης

Φωτεινή Τσιρίδου

Πανίκος Λεωνίδου

Νίκος Γεωργίου

Χαράλαμπος Θεοπέμπτου

Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Νομικών, Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως μελέτησε την πιο πάνω πρόταση νόμου, η οποία κατατέθηκε από τους κ. Κωστή Ευσταθίου, μεμονωμένο σοσιαλιστή βουλευτή, και Πανίκο Λεωνίδου εκ μέρους της κοινοβουλευτικής ομάδας του Δημοκρατικού Κόμματος, σε έξι συνεδρίες της, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο διάστημα μεταξύ της 15^{ης} Ιουνίου 2022 και της 8^{ης} Νοεμβρίου 2023. Στο πλαίσιο των συνεδριάσεων αυτών κλήθηκαν και παρευρέθηκαν ενώπιον της επιτροπής εκπρόσωποι του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας, της Αρχιπρωτοκολλητού, καθώς και ο τέως πρόεδρος και εκπρόσωποι του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου.

Σημειώνεται ότι στο στάδιο της συζήτησης της πρότασης νόμου παρευρέθηκαν επίσης τα μέλη της επιτροπής κ. Άριστος Δαμιανού, Γιώργος Κουκουμάς, Σωτήρης Ιωάννου και Κωστής Ευσταθίου.

Σκοπός της πρότασης νόμου, ως αυτή αρχικά κατατέθηκε στη Βουλή, είναι η τροποποίηση του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, ώστε να προβλέπεται ότι στο τέλος της ποινικής δίκης αγορεύει πρώτος ο κατηγορος ή ο δικηγόρος του, ενώ ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του αγορεύει τελευταίος σε απάντηση.

Σύμφωνα με τους εισηγητές της πρότασης νόμου, η προτεινόμενη τροποποίηση κρίνεται αναγκαία, καθότι η ισχύουσα ρύθμιση, δυνάμει της οποίας η κατηγορούσα αρχή έχει τον τελευταίο λόγο στις τελικές αγορεύσεις σε περίπτωση κατά την οποία ο

κατηγορούμενος δεν καλεί οποιοδήποτε μάρτυρα ή σε περίπτωση που εμφανίζεται για την κατηγορία νομικός λειτουργός, κρίνεται αναχρονιστική και ενδεχομένως αντισυνταγματική, καθότι φαίνεται να παραβιάζει το δικαίωμα της δίκαιης δίκης και της ισότητας των «όπλων» σε ποινικές διαδικασίες.

Στο πλαίσιο της συζήτησης της υπό αναφορά πρότασης νόμου, οι εκπρόσωποι της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας τόσο ενώπιον της επιτροπής όσο και με γραπτό υπόμνημά τους, ημερομηνίας 28 Μαρτίου 2023, εξέφρασαν τη διαφωνία τους με τις πρόνοιες της πρότασης νόμου, υπογραμμίζοντας τον δυσμενή αντίκτυπο αυτών στην αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης, καθότι, ως οι ίδιοι εκπρόσωποι δήλωσαν, αυτές φαίνεται να διαταράσσουν τις ισορροπίες που υπάρχουν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Ειδικότερα, οι ίδιοι εκπρόσωποι υπογράμμισαν ότι με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις φαίνεται να προστίθεται δυσβάσταχτο βάρος στην κατηγορούσα αρχή για απόδειξη των υποθέσεων, η οποία είναι ήδη επιφορτισμένη με το βάρος της απόδειξης της ενοχής του κατηγορουμένου πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας, δεδομένων των ιδιαιτεροτήτων του εθνικού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, στο οποίο δεν προβλέπονται ανάλογες υποχρεώσεις στους υπόπτους και μετέπειτα κατηγορουμένους, όπως αυτές προβλέπονται σε άλλα δικαιοδικά συστήματα.

Πρόσθετα, οι ίδιοι εκπρόσωποι αναφέρθηκαν ενδεικτικά σε χώρες που ακολουθούν το κοινοδίκαιο στο νομικό τους σύστημα, όπως είναι η Ινδία, η Σιγκαπούρη και η Νότια Αφρική, στις οποίες η κατηγορούσα αρχή διατηρεί το δικαίωμα να αγορεύει τελευταία, σημειώνοντας παράλληλα ότι ακόμη και στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου δόθηκε το δικαίωμα στον κατηγορούμενο να αγορεύει τελευταίος στο τέλος της ποινικής δίκης, προβλέφθηκαν συγχρόνως και άλλες ρυθμίσεις οι οποίες επιφέρουν ισορροπία με το εν λόγω δικαίωμα, όπως η πρόνοια για πληροφόρηση της κατηγορούσας αρχής αναφορικά με την υπερασπιστική γραμμή. Τέλος, οι ίδιοι εισηγήθηκαν στην επιτροπή, σε περίπτωση που η τελευταία εμμένει στη ψήφιση της πρότασης νόμου σε νόμο, την υιοθέτηση του

αμερικάνικου συστήματος, το οποίο δίδει δικαίωμα στην κατηγορούσα αρχή να απαντήσει τελευταία, νοούμενου ότι τεθούν νέα θέματα, νέοι ισχυρισμοί ή νέα επιχειρήματα.

Η εκπρόσωπος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, τοποθετούμενη επί των προνοιών της υπό αναφορά πρότασης νόμου, σημείωσε ότι υιοθετεί τις θέσεις που εκφράστηκαν από τους εκπροσώπους της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας.

Ο εκπρόσωπος του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου συμφώνησε με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις της υπό αναφορά πρότασης νόμου, ενημερώνοντας την επιτροπή ότι η υπό τροποποίηση διάταξη θεσπίστηκε στη βάση αντίστοιχης διάταξης του αγγλικού δικαίου, η οποία, ωστόσο, καταργήθηκε το 1964, γιατί κρίθηκε ότι δεν συνάδει με το τεκμήριο της αθωότητας. Συναφώς, η ισχύουσα διάταξη χρήζει αναθεώρησης. Ειδικότερα, με σχετικό σημείωμα που υπέβαλε στην επιτροπή ανέφερε τα ακόλουθα:

1. Οι ως άνω αναφερόμενες νομοθετικές αλλαγές στο αγγλικό δίκαιο είναι προγενέστερες των δικονομικών ρυθμίσεων στις οποίες αναφέρονται οι εκπρόσωποι της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας στο σχετικό σημείωμά τους και οι οποίες χαρακτηρίζονται από αυτές ως «αντίβαρα» της τροποποίησης που επήλθε στη σειρά αγόρευσης στο τέλος της ποινικής δίκης. Εξάλλου, δεν εντοπίζεται οποιαδήποτε διασύνδεση της θέσπισης των εν λόγω δικονομικών ρυθμίσεων με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αγορεύει τελευταίος.
2. Η συγκριτική ανάλυση των νομικών συστημάτων της Αυστραλίας, του Καναδά, της Νέας Ζηλανδίας, της Ινδίας και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αποδεικνύει την αναγκαιότητα ψήφισης των προτεινόμενων ρυθμίσεων, με τις οποίες παρέχεται το δικαίωμα στον κατηγορούμενο να προβάλλει κάθε δυνατό επιχείρημα κατά της καταδίκης του σε απάντηση των θέσεων της κατηγορούσας αρχής, ενισχύοντας αφενός την προστασία του κατηγορουμένου από τον κίνδυνο εσφαλμένης καταδίκης και εκσυγχρονίζοντας αφετέρου μία αναχρονιστική πρόνοια.

3. Ενδεχόμενη θέσπιση υποχρέωσης αποκάλυψης της υπερασπιστικής γραμμής, ως προτείνεται από την Νομική Υπηρεσία της Δημοκρατίας, δεν δύναται να υιοθετηθεί, καθότι μία τέτοια ρύθμιση ενδέχεται να κριθεί ως αντισυνταγματική. Εξάλλου, ανάλογη υποχρέωση δεν προβλέπεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπου αντίθετα επιβάλλεται τέτοια υποχρέωση αποκάλυψης μόνο στην κατηγορούσα αρχή.

Η επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα τέθηκαν ενώπιόν της, αποφάσισε όπως υποβάλει σχετικό ερώτημα προς το Ευρωπαϊκό Κέντρο Κοινοβουλευτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ECPRD), σχετικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο άλλων χωρών αναφορικά με τη σειρά αγόρευσης σε ποινικές δίκες. Οι απαντήσεις στο εν λόγω ερώτημα κατέδειξαν ότι και στα είκοσι ένα (21) κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που απάντησαν το σχετικό ερωτηματολόγιο είτε παρέχεται ως δικαίωμα στον κατηγορούμενο ή τον συνήγορό του να αγορεύει τελευταίος μέσω σχετικής νομοθεσίας, πλην ενός κράτους μέλους όπου το εν λόγω δικαίωμα δίνεται δυνάμει σχετικής πρακτικής, είτε προβλέπεται ρητά ότι ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του αγορεύει πάντα στο τέλος. Επιπρόσθετα, σε οκτώ (8) κράτη μέλη που απάντησαν το εν λόγω ερώτημα προβλέπεται ότι ο κατηγορούμενος έχει τον τελικό λόγο, ακόμη και μετά την τελική αγόρευση του συνηγόρου του. Σύμφωνα δε με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο του Ηνωμένου Βασιλείου, η κατηγορούσα αρχή αγορεύει πρώτη και μετά ακολουθεί η υπεράσπιση, ενώ ο Καναδάς αποτελεί εξαίρεση στα πιο πάνω ευρήματα, αφού στο εν λόγω νομικό σύστημα προβλέπεται ότι ο κατήγορος δικαιούται να μιλήσει τελευταίος στους ενόρκους, εκτός εάν δεν υπάρχουν μάρτυρες, για να εξεταστούν από την υπεράσπιση, οπότε ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του δικαιούται να μιλήσει τελευταίος στους ενόρκους.

Στο πλαίσιο της κατ' άρθρον συζήτησης της υπό αναφορά πρότασης νόμου, ο τέως πρόεδρος του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου εισηγήθηκε στην επιτροπή την τροποποίηση των προτεινόμενων ρυθμίσεων, ώστε να προβλέπεται ότι ο κατήγορος ή ο

δικηγόρος του αγορεύει πρώτος, ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του αγορεύει δεύτερος, ενώ ο κατήγορος ή ο δικηγόρος του έχει δικαίωμα να απαντήσει σε νομικούς ισχυρισμούς που αφορούν την παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης και την κατάχρηση διαδικασίας, σε περίπτωση που αυτοί εγείρονται στην αγόρευση του κατηγορουμένου ή του δικηγόρου του. Επιπρόσθετα, ο κατήγορος έχει δικαίωμα να απαντήσει, κατόπιν άδειας του δικαστηρίου και κατ' εξαίρεση, όπου είναι προς το συμφέρον της δικαιοσύνης, σε οποιονδήποτε νομικό ισχυρισμό προβάλλει ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του και σε οποιαδήποτε θέση αυτοί προβάλλουν σε σχέση με τα γεγονότα που δεν υποστηρίζονται από την προσαχθείσα μαρτυρία, υπό την προϋπόθεση ότι τα εν λόγω θέματα δεν ήταν λογικά προβλεπτό ότι θα ηγείροντο στην αγόρευση του κατηγορουμένου ή του δικηγόρου του.

Οι εκπρόσωποι της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας ενημέρωσαν την επιτροπή σχετικά με τη διαφωνία τους με την ως άνω αναφερόμενη εισήγηση του τέως προέδρου του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, σημειώνοντας ότι η πρόνοια περί εξασφάλισης της άδειας του δικαστηρίου, ώστε η κατηγορούσα αρχή να έχει δικαίωμα να αντικρούει την αγόρευση του κατηγορουμένου, είναι υπέρμετρα αυστηρή και περιοριστική για την κατηγορούσα αρχή. Συναφώς, με γραπτό σημείωμά τους, ημερομηνίας 28 Ιουνίου 2023, οι ίδιοι εκπρόσωποι ενημέρωσαν την επιτροπή για τα ακόλουθα:

1. Η Νομική Υπηρεσία της Δημοκρατίας διαφωνεί με τη συγκεκριμένη εισήγηση, καθότι αυτή θα στερήσει από την κατηγορούσα αρχή το δικαίωμα να απαντά σε όλα τα επιχειρήματα του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του, που συχνά προβάλλονται σε όψιμο στάδιο, εναποθέτοντας σε αυτήν δυσβάσταχτο βάρος στην απόδειξη των υποθέσεων.
2. Σε περίπτωση που η Βουλή επιμένει στη ψήφιση της υπό αναφορά πρότασης νόμου σε νόμο, εισηγούνται την προσθήκη πρόνοιας δυνάμει της οποίας η κατηγορούσα αρχή να αγορεύει πάντα πρώτη, ακολούθως να αγορεύει η υπεράσπιση και να

παρέχεται δικαίωμα στην κατηγορούσα αρχή να απαντήσει. Ωστόσο, σε μια προσπάθεια σύγκλισης συμφωνίας με τον Παγκύπριο Δικηγορικό Σύλλογο, η Νομική Υπηρεσία της Δημοκρατίας συμφώνησε όπως προωθηθεί το κείμενο που προτάθηκε από τον τέως πρόεδρο του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα προστεθούν στο εν λόγω κείμενο οι εισηγήσεις δυνάμει των οποίων:

- α. τίθεται ως προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος της κατηγορούσας αρχής να απαντά σε νομικούς ισχυρισμούς που αφορούν την παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης και την κατάχρηση διαδικασίας ή έγερση των θεμάτων αυτών στην αγόρευση του κατηγορουμένου ή του δικηγόρου του και
- β. το δικαίωμα απάντησης του κατηγορούμενου ή του δικηγόρου του σε θέματα τα οποία δεν υποστηρίζονται από την προσαχθείσα μαρτυρία παρέχεται κατ'εξαίρεση όπου είναι προς το συμφέρον της δικαιοσύνης και νοουμένου ότι τα εν λόγω θέματα δεν ήταν λογικά προβλεπτό ότι θα ηγειρόντο στην αγόρευση του κατηγορουμένου ή του δικηγόρου του.

Υπό το φως των πιο πάνω, η επιτροπή, υιοθετώντας τις εισηγήσεις των εκπροσώπων της Νομικής Υπηρεσίας της Δημοκρατίας, αποφάσισε όπως τροποποιήσει το κείμενο της υπό εξέταση πρότασης νόμου, ώστε να προβλέπεται ότι ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του αγορεύει πρώτος, ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του αγορεύει δεύτερος, ενώ ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του έχει δικαίωμα να απαντήσει σε νομικούς ισχυρισμούς που αφορούν την παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης και την κατάχρηση διαδικασίας και, κατόπιν άδειας του δικαστηρίου, σε νομικούς ισχυρισμούς που προέβλεπε ο κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του και σε οποιαδήποτε θέση σε σχέση με τα γεγονότα που δεν υποστηρίζονται από την προσαχθείσα μαρτυρία.

Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Νομικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξεως, αφού έλαβε υπόψη όλα όσα τέθηκαν ενώπιόν της, κατέληξε στις ακόλουθες θέσεις:

Ο πρόεδρος και τα μέλη της επιτροπής βουλευτές της κοινοβουλευτικής ομάδας του Δημοκρατικού Συναγερμού, της κοινοβουλευτικής ομάδας ΑΚΕΛ-Αριστερά-Νέες Δυνάμεις, καθώς και το μέλος της βουλευτής του Κινήματος Οικολόγων-Συνεργασία Πολιτών, επιφυλάχθηκαν να τοποθετηθούν επί των προνοιών της πρότασης νόμου κατά τη συζήτησή της ενώπιον της ολομέλειας του σώματος.

Το μέλος της επιτροπής βουλευτής της κοινοβουλευτικής ομάδας του Δημοκρατικού Κόμματος τάχθηκε υπέρ της ψήφισης της πρότασης νόμου σε νόμο.

Σημειώνεται ότι, σε περίπτωση ψήφισης της πρότασης νόμου σε νόμο, θα τροποποιηθεί ο τίτλος της, ώστε να αναφέρεται ως «Ο περί Ποινικής Δικονομίας (Τροποποιητικός) (Αρ. 2) Νόμος του 2023».

20 Νοεμβρίου 2023

Αρ. Φακ.: 23.02.063.083-2022

ΚΣ/ΑΟΛ/ΘΧ/ΧΜ